

Odissea a la Costa dels Mosquits

Al segle XVIII un grup de menorquins va decidir començar l'aventura americana amb la colonització de la Costa dels Mosquits. El domini britànic d'aleshores va possibilitar l'entrada de colonitzadors mediterranis per tal d'establir un pla comercial que rendibilitzés la zona. Tota una aventura que es relata de forma completa en aquest document.

Monument dedicat al pare Pere Camps i Janer a la colònia menorquina de la Florida (Sant Agustí, jardí de la catedral). Les empremtes de la colonització s'estenen per tot arreu.

Un dels aspectes més desconeguts de la Menorca il·lustrada i liberal del segle XVIII –i ja és dir perquè, segons Josep Pla, l'illa disposa d'un immens cabal bibliogràfic: "com més petit, més estudiat", ve a dir l'empordanès– és la seva expansió americana a la península de Florida: l'odissea d'uns menorquins que van colonitzar la Costa dels Mosquits i hi van introduir els seus costums i la seva llengua. De fet, es tracta de la colònia "més antiga, la més nombrosa i la més permanent a Nord-amèrica de gent procedent dels Països Catalans [...] l'única comunitat d'aquesta mena que ha conservat fins a l'actualitat importants elements lingüístics i culturals de la seva herència catalana", segons l'autor de l'estudi més sòlid que tenim sobre aquesta aventura menorquina: Philip D. Rasico (*Els menorquins de la Florida: Història, llengua i cultura*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, 369 pp.).

El 1763 la península americana de Florida va passar del domini hispànic (1513-1763) al domini britànic (sota el qual va estar fins el 1783). El nou poder va establir un pla comercial per tal de poblar la zona i fer-la rendible econòmicament. En altres paraules, es tractava senzillament d'explotar la península, sense ni tan sols insinuar motius filantròpics o vagues missions apostòliques. L'interès britànic a la zona era comercialment estratègic: la costa tropical americana podia produir un conjunt d'articles de consum que l'Imperi Britànic fins aleshores havia d'importar (cotó, seda, cítrics, arròs, sucre, cànem...). Per tal de rendibilitzar l'operació calia captar colonitzadors experts en aquests conreus i ahora fàcilment assimilables a la climatologia de la zona. Per això el metge escocès Andrew Turnbull va pensar en colonitzadors mediterranis i amb les influències de rigor va aconseguir l'autorització de Sa Magestat per explotar una zona inhabitada (aviat descobririen que també inhabitable) de Florida, ni més ni menys que la Costa dels Mosquits.

I és aquí on apareixen els menorquins, que no solament estaven habituats al clima i als conreus mediterranis, sinó que aleshores eren a més a més membres de l'Imperi Britànic. Per tant, no ens hem d'estranyar que el projecte "civilitzador" d'Andrew Turnbull comptés amb la participació d'un miler de menorquins (aproximadament el 71% de

La casa dels Llambies. Els menorquins es van traslladar en massa a Sant Agustí, la capital militar i administrativa de la zona.

l'expedició). Es tractava d'uns personatges no sempre pobres de solemnitat, però enllaminats per la possibilitat d'adquirir terres en propietat a la zona després d'uns anys (entre sis i deu) de prestar els seus serveis a l'empresa de Turnbull.

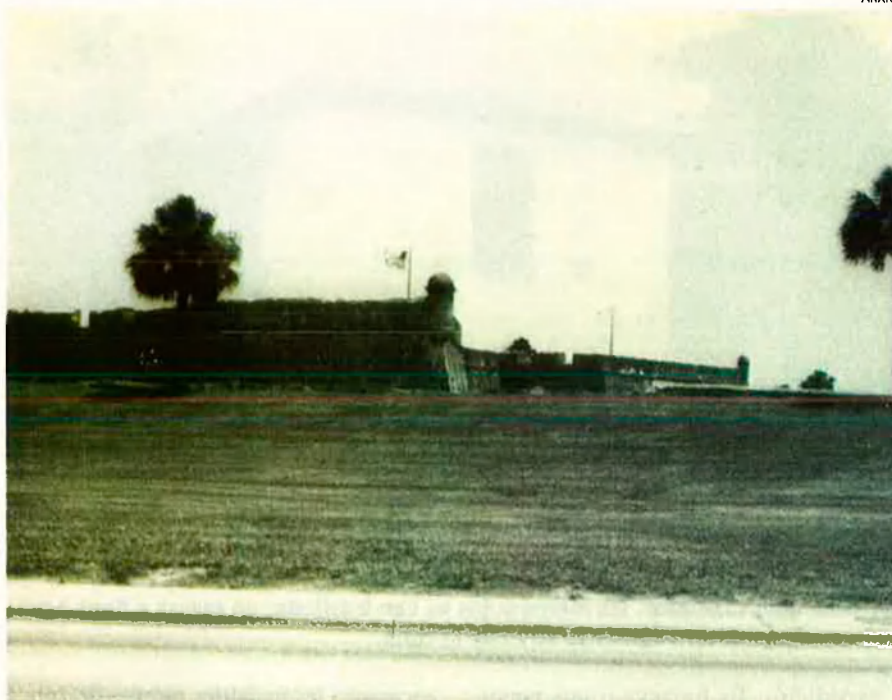
L'odissea dels menorquins va començar el febrer de 1768, quan van embarcar-se amb Andrew Turnbull en direcció a Florida, però, tot i la mortaldat registrada en el viatge, l'odissea crua i dura havia de començar tot just van arribar al continent americà, el 17 d'abril d'aquell mateix any. La primera sorpresa per als menorquins va ser que l'indret adjudicat era conegut com la costa dels Mosquits precisament per ser una zona pantanosa: calia drenar els pantans, arrencar els arbres dels voltants i preparar la terra per a les plantacions de les diverses llavors i esqueixos portats d'Europa. En aquesta etapa preparatòria el treball era dur, el rendiment evidentment nul, els recursos alimentaris

escassos i les malalties pròpies de zones pantanoses (l'escorbut, la gangrena, la malària) molt difoses.

Tot aquest conjunt de factors negatius degué desanimar els immigrants menorquins. Les constants revoltes colonials, les incursions de nadius que veien en

Imatge del carrer d'Avilés, a Sant Agustí. Els noms hispànics es repeteixen en la denominació de carrers.

A l'esquerra, castell de Sant Marc. A la dreta, antic portal de la ciutat, tots dos a Sant Agustí. La colònia menorquina és la més antiga, nombrosa i permanent a Nord-amèrica de gent procedent dels Països Catalans.

Tres testimoniats de l'ús del català a Florida

La llengua catalana va ser una de les singulars exportacions de l'expedició comercial encapçalada per Andrew Turnbull a la Costa dels Mosquits (Florida) el 1768. Diversos escrits testimonien aquesta pervivència al llarg del segle XIX. Al segle XX el català ja no és una llengua d'ús, tanmateix diverses expressions catalanes han quedat fossilitzades en l'anglès de la zona.

El 1843 l'escriptor nord-americà William Cullen Bryant reporta la pervivència de la llengua catalana i la petja menorquina que caracteritza la ciutat de Sant Agustí a Florida: "Us trobareu al carrer amb homes de complexió morena i de fesomia estrangera, i els sentireu parlar entre ells en una llengua estranya. Us diran que són els descendents dels que habitaren el país sota el domini d'Espanya i que el dialecte que hi heu sentit és el de l'illa de Menorca [...] La llengua menorquina, el dialecte de Maó, "el Mahonés" com l'anomenen, és parlat per més de la meitat dels habitants que es van quedar aquí quan van cedir el país als Estats Units, i crec que tots ells també parlen castellà. Els seus fills, però, es crien en desús d'aquestes llengües, i al cap d'una generació els darrers vestigis del noble parlar de Castella s'hauran eliminat d'un país que els espanyols van posseir durant més de dos-cents anys" (citat per Ph. Rasico 1987, 197).

El 1868 la revista nord-americana *Lippincott's Magazine* insisteix en el gradual procés de substitució lingüística, el català, però, encara –encara– hi subsistia: "Els membres més vells de la població parlen castellà i alhora el dialecte menorquí, però els més joves es valen de l'anglès entre ells; i encara que entenen perfectament la llengua dels vells, estan deixant d'emprar-la a poc a poc" [199].

Encara el 1874 Constance Fenimore Woolson evoca líricament la parla dels vells, i calmosos, pescadors de Florida descendents de menorquins: "Els vells pescadors menorquins, bruns i lents,/ cerquen asseguts el peix-tambor que temborina dessota/ de tant en tant llurs piragües fosques passen per la ribera,/ tornant a casa carregades de cloïsses i herba de pantà;/ l'un impulsa amb platós, l'altre rema, de manera estrafolària,/ però s'aturen per saludar-nos, i ens desitgen bon dia/ en el suau parlar menorquí [in soft Minorcan speech]/ mentre passen, prop de la platja"[200]. **J. S.**

els menorquins la petja de la metròpoli, i, a partir de 1771, les tibantors entre Turnbull i el nou governador John Moultrie, van agreujar la situació. Tanmateix, l'autèntic desencadenant del desastre va ser un factor laboral. Els capatassos de Turnbull, procedents de les colònies britàniques del nord de Florida, estaven acostumats a dirigir el treball dels esclaus negres i van aplicar aquest mateix tracte esclavista als nous colonitzadors mediterranis.

Les deposicions d'aquests menorquins són indicatives de les condicions de treball que havien de patir. Josep Llorenç declarava el 7 de maig de 1777: "fa uns quatre anys estava treballant al camp carregant un tronc gros, cosa que el cansava molt, i digué a Simon, el majoral del doctor Turnbull, que no podia carregar-lo, i llavors el dit Simón se li posà al darrera i el tirà a terra, i el tronc, que pesava molt, li va caure damunt del pit, de manera que va quedar incapacitat, sense poder continuar treballant com calia".

A més a més, el mateix Llorenç informa que quan la seva cunyada Paula estava embarassada, un dels capatassos la va obligar a dormir amb ell. En negar-s'hi, el capatàs li va pegar fins al punt que pocs dies més tard el fill que esperava va néixer mort. El pare de la criatura, Mateu Llorenç, va córrer la mateixa sort, víctima d'un càstig imposat pels

Vista de la badia de Matances i l'illa d'Anastàsia. A la dreta, la casa dels Fornells. Els menorquins aviat van esdevenir els proveïdors del productes agrícoles, de peix i de carn a la ciutat.

capatassos. D'altres menorquins (com ara Joan Portella, Miquel Alemany, Rafael Ximenes, etc.) declaraven atrocitats semblants.

L'inici de l'aventura americana d'aquests menorquins no podia ser més descoratjador. Tot i així, amb la connivència del nou governador, John Moultrie, enemic declarat de Turnbull, els menorquins es van traslladar en massa a Sant Agustí, la capital militar i administrativa de la zona, situada cent vint quilòmetres al nord de la costa dels Mosquits. Allà van ser alliberats i se'ls van assignar unes parcel·les de terra a la zona septentrional. En plena llibertat i amb la lluita per la supervivència mitjanament resolta, els menorquins aviat van esdevenir els proveïdors de productes agrícoles, de peix i de carn a la ciutat.

La seva situació econòmica es va estabilitzar i quan tot Florida va retornar sota domini hispànic, el setembre de 1783, els nouvinguts van esdevenir els antics pobladors de la zona, ja que mentre que la població britànica es va instal·lar en d'altres dominis de l'Imperi, la població menorquina va romandre a Florida.

De fet, la Pau de Versalles de l'any 1763, que reconeix la independència dels Estats Units d'Amèrica i que retorna a l'Imperi Hispànic la península de Florida, és també la que restitueix l'illa

de Menorca a l'estat espanyol. Els menorquins, per tant, no tenien cap raó justificable per abandonar aquesta zona.

En aquest segon període de dominació hispànica (1783-1821), el clan menorquí esdevindrà la població majoritària de la capital, i la seva llengua, la seva cultura i les seves tradicions populars hi perviuran durant més d'un segle, sense que la incorporació als Estats Units d'Amèrica (1821) esdevingui un escull insalvable.

Philip D. Rasico, en l'estudi esmentat a l'inici i que segueixo molt de prop, reporta diversos testimoniatges de l'exportació del català a Sant Agustí, Florida (vegeu quadre annex), i de la incorporació de delícies de la gastronomia local i de costums populars menorquins a l'altra vora de l'Atlàntic.

L'exportació culinària a Florida va tenir dos plats estrella, les formatjades (una panada farcida de formatge) i el pilau (una base d'arròs i pebrot-dàtil, amb la incorporació de pollastre o gambes o salsitxa o fesol i ous). Tots dos plats es poden menjar encara actualment a Sant Agustí.

Pel que fa a la incorporació de diversos costums populars menorquins en la vida social de Sant Agustí, destaca la celebració de la festa de Sant Joan, en la qual, a Florida, la gent anava disfressada per la ciutat: les dones es vestien de cavallers i muntaven en cavalls ador-

nats, els homes es posaven roba de les dames de temps passats. Una altra festa popular —aquesta amb diversos testimonis escrits i amb una ingent bibliografia— és la Cançó de les formatjades ['Deixem lo dol'] que recitaven pels carrers els nins descendents dels menorquins d'Andrew Turnbull la nit del Dissabte de Glòria amb l'esperança d'obtenir alguna recompensa per part dels oients.

Però de totes aquestes empremtes menorquines, la que ha esdevingut més perdurable és sorprenentment la llengua catalana. Al darrer terç del segle XIX els avis de Sant Agustí encara la utilitzaven i eren entesos pels seus néts, que ja s'havien passat decididament a l'anglès. Al segle XX el català sembla haver desaparegut del tot a Florida. Tanmateix, com registra minuciosament Philip D. Rasico, moltes paraules i expressions d'origen català han perviscut fossilitzades en el dialecte anglès de Sant Agustí i sobreviuen actualment a la península americana. De manera que si en ple Disney World sentiu que algun "natiu" exclama "Mira sa cara!" o "He has the xinxà and he gave me pastucs" [Xinxà=avarícia; Pastucs, de fer pastècum=absolutament res], els culpables són aquells menorquins que el 1768 van embarcar-se amb Andrew Turnbull en busca de l'aventura americana.

Josep Solervicens